

Főszerkesztő: Karátson Dávid
Szerkesztők: Daniel Veres, Ralf Gertisser, Magyarai Enikő,
Jánosi Csaba és Ulrich Hambach

A Kárpátok legfiatalabb tűzhányója, a Csomád

VULKÁNOSSÁG, ŐSKÖRNYEZET, EMBER ÉS TÁJ

Tartalomjegyzék

Előszó	7
1. Kutatástörténet: a Csomád földtudományi megismerése	13
2. Bevezetés a Délkeleti-Kárpátok szerkezetfejlődésébe.....	37
3. A tűzhányótevékenység évszázazredei – lávadómok és robbanásos kitörések.....	47
4. Petrológia: amiről a kőzetek vallanak.....	71
5. Elfújta a szél – a csomádi tefrák elterjedése	87
6. Ósföldrajz: a Csomád felszínfejlődése a vulkánosság alatt és után	97
7. Csomád vulkán: szunnyad vagy már kialudt?	113
8. Ásványok, mofetták, borvizek, fürdő kultúra	123
9. Őskörnyezeti változások a Csomád-hegycsoportban az utolsó glaciálisban	143
10. A Szent Anna-kráter tavi-lápi fejlődéstörténete	157
11. A növénytakaró változásai és az emberi tevékenység hatása	171
12. A Mohos-láp hidroklimatikus változásai és antropogén szennyezéstörténete.....	183
13. A Csomád-térség mai flórája és faunája.....	193
14. A homoródalmási Vargyas-szoros paleolitikuma	203
15. A Csomád-régió őstörténete a neolitikumtól a késő vaskorig	215
16. A Csomád és környéke a népvándorlás korában és a középkorban	233
17. Tájérténet, tájhasználat, turizmus: a Csomád-Bálványos régió koncepciója	243
Köszönetnyilvánítás.....	265
Irodalom.....	266

Előszó

*„Az én igazi vezéreszmém...
a népek testvérré-válásának eszméje,
a testvérré-válásé minden háborúság
és minden viszály ellenére.”*

(Bartók Béla Octavian Beunak
a Cantata Profanáról írt levelében, 1931)

Egyik legnagyobb zeneszerzőnknek, Bartók Bélának legfőbb célkitűzései közé tartozott a Kárpát-medencében élő népek zenéjének megismerése és népszerűsítése. Mint ismeretes, fiatalkorában saját kutatóútak eredményeként több ezer román és szlovák népdalt gyűjtött. E kutatásait még az Osztrák–Magyar Monarchiában végezte, amely igen különböző népeknek, nyelveknek, kultúráknak adott otthont. Bartók munkássága, melyet személyes barátságok kialakulása is kísért más nemzetbeliekkel, nagymértékben hozzájárult az ősi magyar, román és szlovák népzene értékeinek felismeréséhez és megőrzéséhez.

Bartók XX. század eleji gyűjtőútjai idején ugyanakkor a Kárpát-medence népeit egyre fokozódó nacionalizmus jellemezte. Az 1910-es évekre már pattanásig feszült viszony 1914-ben az első világháború kirobbanásával járt. A háború befejeződése után az osztrák–magyar birodalom részekre hullott. Mi több, a trianoni döntés eredményeként létrejött utódállamok, melyek szinte mindegyikében jelentős kisebbség élt (Ausztria, Magyarország, Csehszlovákia, a Szovjetunió ukrainai része, Románia és Jugoszlávia) többnyire szemben is maradtak egymással. Az ellenségkép a két világháború között sem oldódott, sőt a második világháború után, amikor a

Kárpát-medence országai (Ausztria kivételével) néhány év leforgása alatt kommunista irányítás alá kerültek, a kapcsolattrendszert további bő négy nyomasztó évtizedig az „elvtársi” viszony határozta meg. Végül a nagyhatalmi viszonyok átrendeződése és az 1989/90-es politikai változások nyomán az országok többsége az Európai Unió részévé vált. Ez ugyan javulást hozott, de az egymás közötti kapcsolatok mindmáig távol állnak a kielégítőtől.

Ha most képzeletben visszaugrunk évszázadokkal ezelőtre, a helyzet gyökeresen más volt, különösen a Kárpát-medence keleti részén, a középkorban Erdély néven ismertté vált területen (latinul *Transsylvania*, németül *Überwalt*, erdélyi szász nyelven *Siweberjen*, románul *Ardeal*). Erdélyt a XII. század után magyarok népesítették be, elsősorban egy sajátos népcsoport, a székelyek – de nem egyedül, hanem oláhokkal (románokkal) és szászokkal közösen. E népek példaszerűen éltek együtt, és az egymást követő fejedelemségek a közép-, majd kora újkorban Erdélyt gazdag, erős birodalomná emelték.

Nemcsak a fejedelmek, de az ott lakó népek is tisztában voltak és jól sáfárkodtak a természeti adottságokkal. Erdély földje, különösen keleti határvidéke – a mai napig jelentős részben székelyek lakta Keleti-Kárpátok – igen gazdag természeti kincsekben és különleges szépségű tájakban. Az akár 1500–2000 méter magasba emelkedő hegyvidéket főleg ún. gyúrt, takaróredős vonulatok alkotják, melyeket változatos kőzetfélések építenek fel.

A Keleti-Kárpátok belső peremén húzódó hegylánc – a vulkáni öv – kőzetanyaga andezit és dácit. E kőzetek igen hosszú, mintegy 10 millió évet felölelő, csupán a geológiai közelmúltban véget ért fejlődéstörténet során keletkeztek. A tűzhányótevékenység látványos tájképi elemeket hagyott örökül: sűrű erdők fedte, máig jól megőrződött vulkáni felszínformákat, melyeket lenyűgöző, kisebb-nagyobb medencék tagolnak. A tűzhányók déli végénél, ahol a vulkánosság a legfiatalabb volt, közép-európai viszonylatban páratlan utóvolkáni jelenségekkel is találkozhatunk: mofettákkal (száraz széndioxid-feltörésekkel), iszapfortyogókkal, kénkiválásokkal és változatos kémiai összetételű ásványvizek sokaságával (helyi elnevezésük: borvíz).

A vulkánlánc elvégződésének földrajzi elnevezése *Csomád–Büdös* (románul *Cioamadul–Puturosu*) hegycsoport. A „Büdös” elnevezés világosan utal a területen előforduló kénes gázokra, azok összetéveszthetetlen szagára, ami számos helyen jól érzékelhető. E név az írásos emlékek tanúsága szerint már a XVIII. század elején ismert volt. Helyes értelmezését elsőként a szász mineralógus, Johann E. Fichtel adta: „*der sogenannte Büdösch [...] ein von innen noch immer brennender Vulkan ist*”, azaz „*az úgynevezett Büdös-hegy (...) egy, a belsejében még mindig égő vulkán*” (Nachricht von den Versteinerungen des Großfürstenthums Siebenbürgen, 1780). A Büdös-hegy a maga kénes barlangjaival, gyógyhatású mofettáival (széndioxid-gáz-feltöréseivel) Európa-szerte ismertté vált, akár távoli országokból is ide vonzva a látogatókat, kutatókat.

Am a Büdös-hegy mellett a Csomád hegycsoportnak van egy, talán még ismeretebb látványossága, a központi ikerkráter: az idősebb, nagyobb Mohos (románul *Mohoș*), melyet az erózió már lecsapolt és benne tőzegmohaláp terül el, és a fiatalabb, mélyebb, körkörös peremű Szent Anna-kráter (románul *Sf. Ana*), melyben festői krátertó vize csillog. E sötét vízű, rejtélyes tószemet a térképek a XVIII. század közepén jelzik először, de a sajátos földrajzi helyzetű, hideg mikroklímájú tó már jóval hamarabb a környékbeliek kedvelt látogatóhelyévé válhatott. Az írásos

IBDIS

We know
books

adatok alapján a Szent Anna-tavat és tágabb területét, a Csomád vulkánt tudományosságunk kezdetei, bő két és fél évszázada kutatják helyi és messze távolból érkező tudósok (napjainkban gyakorta nemzetközi együttműködésben), hogy a földtörténetileg rendkívül fiatalnak számító vulkánosság jellemzőit tanulmányozzák – a kőzeteket, ásványokat, nyersanyagokat, ritka növényfajokat és a vulkáni tájjal együtt élő ember múltját, régészeti emlékeit.

A kutatásokból mára kiderült, hogy a föld története nem kevésbé változatos és összetett, mint a népeké, amelyek itt éltek vagy ma is élnek. A folyamatos kutatómunka eredményeként tudjuk, hogy a Csomád az egész Kárpát-medence legutolsó kitörésének színhelye volt kevesebb mint 30 ezer évvel ezelőtt. Mi több, ezt a vidéken akkor már megtelepedett őskőkori ember is biztosan látta! Tudjuk, hogy az ikerkráterek nagyszabású robbanásos kitörések során keletkeztek – először a Mohos, utána a Szent Anna –, ezek utolsó kitörési periódusa hozzávetőleg 50-től 30 ezer évvel ezelőttig zajlott le. Az ikerkrátereket kibélelő tavi üledékek tanulmányozásából szintén igen sokat tudtunk meg az utolsó kitörések óta folyvást változó őskörnyezet történetéről, arról a periódusról, mely a földtörténeti negyedidőszak, a kvarter legvégét jellemezte.

Könyvünk alap gondolata 2015-ben született meg, amikor egy nemzetközi kutatócsoport, benne jelen szerkesztőkkel, komplex vulkanológiai kutatást kezdett a Csomádon. Többen közülünk azonban már jóval régebb óta dolgoztunk a területen, és mind világosabb lett, hogy az új tudományos eredmények – megannyi korábban felhalmozódott, de közzé nem tett információval együtt – a tudományos közvélemény mellett a nagyközönség számára is értékesek. Meggyőződésünkké vált, hogy Csomád izgalmas, multidiszciplináris kutatási eredményeit, az egyes szakterületeken gyűjtött változatos ismeretanyagot nemcsak a nemzetközi szakmai közösséggel (geológusokkal, vulkanológusokkal, botanikusokkal, régészekkel, történészekkel, természet- és társadalomtudomány szakos tanárokkal) kell megosztanunk, hanem a helyi lakosokkal és a tágabb régióban élőkkel is. A székelyföldi és más magyarok mellett a vidék iránt érdeklődő román állampolgárokkal – az évente a Csomádra látogatók ezreivel, köztük az ökotudatos hazai és nemzetközi turizmus mindazon híveivel, akik vissza-visszajárnak, vagy még csak tervezik a látogatást erre a páratlan vulkáni vidékre.

Ily módon a könyv kettős igény kielégítésére vállalkozik: egyrészt hogy a vulkánt a lehető legtöbb szemzőből bemutatva eleget tegyen a tudományos érdeklődésnek, másrészt alapvető információforrással szolgáljon a nagyközönség, sőt akár a döntéshozók számára. E célkitűzések megvalósítása érdekében könyvünk úgy próbálja megosztani az olvasóval a tudomány legfrissebb eredményeit, hogy nyelvezete közérthető maradjon, ne lépje túl a népszerű-tudományos kereteket.

Kötetünk két részből áll. Az első rész a kutatástörténet összefoglalása után a vulkánosságot és az ahhoz kapcsolódó témaköröket mutatja be nyolc fejezetben; a második rész az őskörnyezet és az ember történetével foglalkozik és kilenc fejezetre tagolódik.

Az **1. fejezet** (János Csaba et al.) a földtudományi megismerés történetéről szól, a legkorábbi írásos emlékektől a nevek eredetén és térképi ábrázolásán át a geológia, vulkanológia mérföldköveiig, bemutatva a vulkáni kőzetek kormeghatározásának fejlődését, a mofetták, borvizek hasznosítását, a növénytani, a történelmi kutatásokat és a turizmus kialakulását. A **2. fejezet** (Livia Mațenco) bevezet a Csomád tágabb térsége, a Délkeleti-Kárpátok lemeztektonikai, szerkezetföldtani fejlődé-

sébe, ennek keretébe helyezve a legfiatalabb vulkáni működést is. A **3. fejezet** (Karátsón Dávid et al.) a Csomád vulkánosságának részleteit mutatja be: megismerkedhetünk a tűzhányótevékenység fejlődéstörténetével, a kitörések típusaival, a létrejött vulkáni formákkal, a kitöréstermékek jellemzőivel. A **4. fejezet** (Szakács Sándor, Gál Ágnes) arról ad számot, hogy miről tanúskodnak a vulkáni kőzetek: a kőzetek nevezéktanáról, típusairól, képződési körülményeiről, a magmakeletkezés okairól, a magma és a vulkánkitörések kapcsolatáról. Az **5. fejezet** (Sabine Wulf et al.) a Csomád robbanásos kitöréseit regionális keretben vizsgálja – bemutatja, miképpen korrelálhatók a lerakódott piroklasztitok a tefrosztratigráfia eszközeivel. A **6. fejezet** (Daniel Veres et al.) a vulkánosság idején és azt követően lejátszódott felszínfejlődést, a felszínformáló folyamatokat részletezi, az üledékes sorozatok és a középük települt piroklasztit (tefra)–rétegek tanulmányozásán keresztül. A **7. fejezet** (Szakács Sándor) a Csomád mint vulkán jelenlegi állapotának, státuszának izgalmas kérdését taglalja, egy esetleges jövőbeli kitörés lehetőségét és a téma médiában való megjelenését körbejárva. Végül a **8. fejezet** (Jánosi Csaba et al.) a területre jellemző ásványokról, mofettákról és ásványvizekről számol be, a páratlan fürdőkultúrára is kitérve.

A második rész a **9. fejezettel** indul (Magyari Enikő et al.), mely a Csomád öskörnyezeti viszonyainak változásait foglalja össze az elmúlt 30 ezer évre vontkozóan, amint az a Szent Anna-tóba mélyített fúrások, a megmintázott tavi rétegsor segítségével rekonstruálható. A **10. fejezet** (Buczko Krisztina et al.) ugyancsak a tavi üledékekre alapozva a Szent Anna-tó kialakulását, fejlődéstörténetét, limnológiáját részletezi. A **11. fejezet** (Ioan Tanțau et al.) a Csomád holocén vegetációtörténetét mutatja be a Mohos-láp és a Szent Anna-tó fúrás-, mindenekelőtt pollenadatok segítségével, a témát a Délkeleti-Kárpátok tágabb kontextusába helyezve és az emberi hatásokra is kitérve. A **12. fejezet** (Jack Longman et al.) a kémiai elemeknek a Mohos-tavi rétegsorában megfigyelhető változásait tárja fel, és hogy e változások miképpen kapcsolhatók a környezeti (pl. éghajlati) eseményekhez és az antropogén szennyezéshez. A **13. fejezet** (Para Zoltán-Róbert és Tóth Krisztina) a Csomád jelenlegi flórájának, faunájának keresztmetszetét adja, a barna medvétől a tőzgeomhaláp társulásain keresztül azokig a ritka fajokig, mint a szibériai hamuvirág vagy a nagyfülű denevér. A **14. fejezet** (Marian Cosac et al.) a homoródmási Vargyas-szurdok karsztbarlangjainak izgalmas leleteiről számol be, amelyek a barlangokban leülepedett csomádi hamurétegekből kerültek elő, és hozzásegítenek az őskőkori (paleolitikumi) ember időszakos felbukkanásának kormeghatározásához. A **15. fejezet** (Sztáncsuj Sándor-József és Puskás Sándor) az őstörténet újkőkortól (neolitikum) a bronzkorig terjedő hosszú időszakát, ezen belül a tágabb terület meglepően gazdag régészeti leletanyagát mutatja be. A **16. fejezet** (Botár István) az ember letelepedését és a Csomád-térség történelmét vázolja fel a népvándorlások korától (III. század) a középkorig (XV. század). Végezetül a **17. fejezet** (Herczeg Ágnes et al.) a Csomád-térség középi- és újkori tájtörténetét, tájhasználatának fejlődését, a Csomád-Bálványos régió koncepcióját mutatja be a jelen és a jövő ökoturizmusával együtt.

Könyvünk először 2022 nyarán angolul jelent meg a Springer kiadó gondozásában. A jelen magyar kiadás az angol változat fordítása, helyenként javítva, kiegészítve az angol szöveget. A legfontosabb kiegészítés kötetünk színes térképmelléklete, amely a domborzat úrfelvételen történő bemutatása mellett a földtudományi és régészeti, történelmi értékekre, valamint a fürdőkultúrára helyezi a hangsúlyt.

IBDIS

We know
history

A könyv szerzői – a szerkesztőkkel együtt több mint 50 kolléga – a székelyföldi magyar, a román, az anyaországi magyar, valamint a számos más európai országban (Franciaország, Németország, Egyesült Királyság, Hollandia) tevékenykedő kutatók soraiból kerültek ki; valamennyien szakterületük elismert művelői. Reményeink szerint pusztán a szerzőgárda összetétele jól szimbolizálja könyvünknek az előszó bevezetésében kifejtett fő célkitűzését: hogy legalább jelen munkánkkal felülírjuk, meghaladjuk a kárpáti országok terhelt történelmi-politikai múltját, összhangban a bartóki testvériség eszméjével.

Budapest, 2022. szeptember 30.

Karátson Dávid
főszerkesztő

1.

Kutatástörténet: a Csomád földtudományi megismerése

János Csaba¹, Karátson Dávid², Waneck Ferenc³

Kivonat

Tájképi szépségét tekintve kevés olyan vidéke van a Székelyföldnek, mint a Csomád-hegység. De a tűzhányóvidék szakmai szemmel nézve is páratlan. Tudományos megismerése évszázadokra nyúlik vissza: fiatal vulkáni kúpjai, vulkáni kőzetei, szénsavas ásványvizei, mofettái a földtudósokat, a Szent Anna krátertava a limnológusokat, a Mohos havasi tőzeglápja a botanikusokat, ősi várai a régészeket, gazdag néphagyománya a néprajzosokat, mondái, hitvilága a magyar irodalom nagyjait több évszázada lenyűgözi, és kutatását a mai napig frissen tartja.

¹Csikói Természetjáró és Természetvédő Egyesület, Csikszereda, Románia

²E-mail: cscstte@gmail.com

³Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természetföldrajzi Tanszék, Budapest, Magyarország

⁴Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Környezettudomány Tanszék, Kolozsvár, Románia

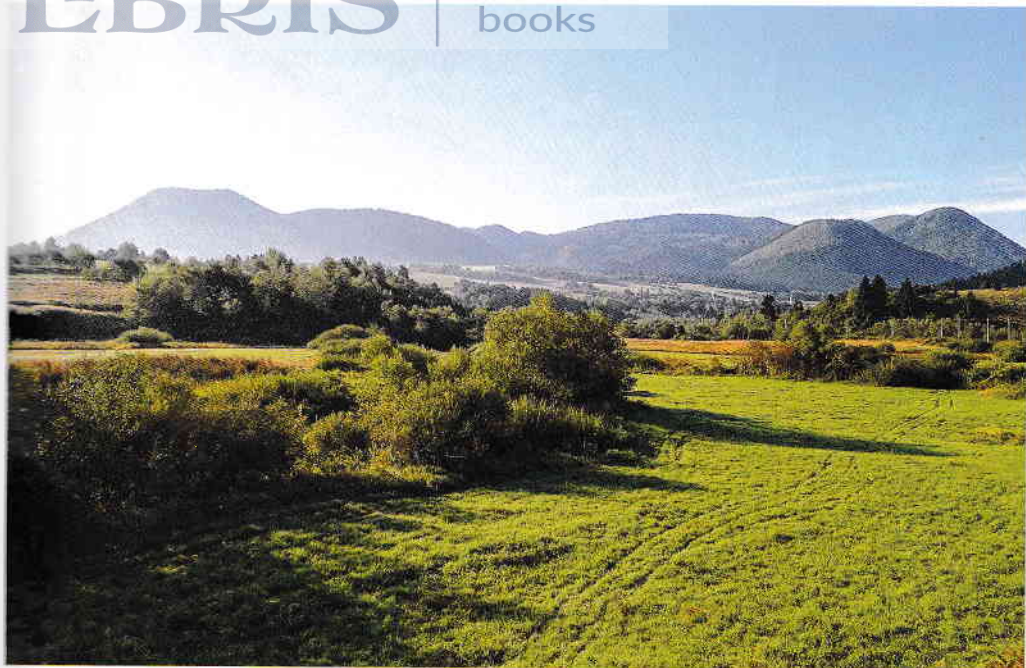
A Csomád-hegység az Erdélyi-medence keleti ívén húzódó Kelemen–Görgényi–Hargita vulkáni vonulat legdélebbi része, mely a Csíki-havasok és a Bodoki-hegység, valamint az Alcsíki- és Sepsibükszádi-medence közé ékelődik (1.1. ábra). Varázsát, messze földön legismertebb természetföldrajzi vonását a központi részén kialakult ikerkráter: az egész Kárpát–Pannon térség utolsó vulkánkitörésének színhelyeként számon tartott Szent Anna-tó, és az idősebb, a Veres-patak által lecsapolt Mohos (vagy Kukojzás) havasi tőzegláp adja. A hegytömböt északon, a Csíki-medence peremén a különálló Kis-Haram, a Nagy-Haram–Fű-Haram–Vargyasszéke, a Nagy-Csomád hosszú gerince, a csonkakup alakú Vár-tető és Szurduk-tető látványos kúpjai (1.2. ábra), délen pedig a különálló Nagy-hegyes kitörésközpontja alkotják. Keleten, Hargita és Kovászna megye határán két magányos kúp, a Büdös- és a Bálványos-hegy töri át a kárpáti homokkő rétegeit. A Csomádot a szakirodalomban gyakran ez utóbbiakkal együtt emlegetik Csomád–Büdös hegycsoportként (lásd a 3. fejezetben). „Ezt a megnevezést használta Koch Antal már jó száz éve – igaz, fordított sorrendben, mert a hegycsoport egészét Büdös-törzsnek nevezi –, akárcsak Herbich Ferenc”, írja Kristó András geológus-geomorfológus tanár (Kristó, 1995), a XX. századi székelyföldi tudományosság kiemelkedő alakja.

1.2. A Csomád középkori-kora újkori írásos emlékei

Kötetünk első fejezete a Csomád földtudományi megismerésének történetét vázolja, amihez először legkorábbi írásos emlékeit vesszük leltárba. A középkorban óriások és tündérek földjeként is emlegetett Csomád tájegységhez bevezetésképpen idézzük fel a nagy mesemondó, Benedek Elek tollából *A Szent Anna-tó keletkezése* című „eredetmon-

1.1. ábra: A Csomád-Büdös hegycsoport, mely északon az Alcsíki-medence, délen a Tusnádi-szoros elhagyó Olt szétterülő alluviális síksága között helyezkedik el, nagyrészt összeolvadt vulkáni kúpok (ún. lávadómok) csoportjából áll. Ezek középső részét ikerkráter csonkolja: a Szent Anna (melyet krátertő foglal el) és a Mohos (melyet tőzegláp tölt ki). Forrás: Google Earth

12. ábra: A Csomád észak felől (fotó: Karátson Dávid). A bal oldali lapos tetejű kúp a Nagy-Haram; jobb szélén a Tusnádi-szoros fölé magasodó Szurduk-tető

dát”. „A tó helyén egykor magas hegy meredt az égnek s a hegy tetején vár állott. Szemben vele egy másik vár kevélykedett a Büdös barlang fölött. Két testvére volt a két vár, de ezek örökösen vetélkedtek, csak abban egyeztek, hogy a föld népét egyformán lelketlenül sanyargatták. Egyszer a büdösi vár ura gyönyörű aranyhintót és hat pompás lovat nyert a kártyán. Sietett rajta öccséhez kérkedni. Azt ígerte, hogy odaadja a várát, minden birtokát, ha különb hat lóval jön hozzá a büdösi várba. – Tizenkettővel megyek! – kiáltott az öccse. Aztán szétküldte cselédeit, hozzák fel a várba a vidék legszebb lányait, ő ezek közül kiválogatta a tizenkét legszebbiket. A legeslegszebb egy Anna nevű lány volt. Befogta őket a hintó rúdja mellé, felült a bakra és közéjük cserdített ostorával. Anna hátán ömlött a vér. Megátkozta a kegyetlen váruat, hogy nyíljon meg alatta a föld. Az átok megfogant: megrendült a föld, villámlott, menydörgött, meglódult a vár tornya, majd összeomlott az egész és elsüllyedt a vízben. A vár helyén nagy tó keletkezett, a tóban úszkált tizenkét hattyú. Kiúsztak a partra, megrázkódtak, ismét lányokká lettek. Tizenegy visszament a falujába, Anna azonban ott maradt. Kápolnát épített a tó partján és itt élte le életét csendes imádkozásban. Híre ment ennek messze földre és sokan zarándokoltak el a kápolnához. A nép a szentéletű lányról nevezte a tavat Szent Anna tavának.”

A Csomád-hegységben fellelhető helynevek első írásos említése 1349-ben egy Nagy Lajos királynak címzett latin nyelvű szövegben, Mikó-erdő határjárásában szerepel: „Prima scilicet meta incipit in campo Bezedmezew uocato, a parte septem-trionali, ubi iuxta metam terream, aliam de nouo similiter terream, in cuiusquidem Campi alia parte uersus partem orientalem, vnam metam terream iuxta antiquam, deinde progrediendo, ad eandem partem orientalem ad toberch kuzberch et Bydushyg peruenitur, abhinc eundo ad partem meridionalem peruenitur ad Somburfw, directe ulterius eundo, uenitur ad Gerebenchfw, et Zaldubuspotakfw, quod declinat ad fluuim Olth [...]. Boér Hunor és Tamás Sándor Szentan-

1.3. ábra: A Szent Anna krátertó a télen, a tóhoz vezető szerpentin mellett épített Belvedere kilátóból. A tó – a globális felmelegedés ellenére – napjainkban is rendszeresen befagy, és a jég márciusig is kitarthat (fotó: Karátson Dávid)

na című könyvében (2018) magyar fordításban olvashatjuk: „Az első határjel kezdődik a Bezedmezew nevű helynél, az északi részen, ahol a földhatárjel mellett emeltek egy másik újat, szintén földből. Ugyanennek a mezőnek más részén, kelet irány felé, emeltek egy földjelzést a régi mellett, azután előrehaladva ugyanazon keleti irány felé, elérkeznek Toberchhez, Kuzberchhez, és Bydushyghhez, innen dél felé tartva elérkeznek Somburfwhöz, és egyenesen tovább haladva következik Gerebenchfw és Zaldubospotakfw, amely az Olt folyó felé lejt.” A helynevek további vizsgálata valószínűsíti, hogy a Somborfalva (a mai Sepsibükszád része), a Zsombor-patak, a tusnádi Bója, Bója-tető nevek a X. században élt erdélyi Zsombor gyulához, illetve fiához, Bójához köthetők. A d-képzős Csomád, Tusnád helynevek is korai névadásra utalnak.

A tó Szent Anna néven először Lakatos István csikkozsmási plébános Siculia című, 1702-ben írt latin nyelvű kéziratában szerepel: „A legmélyebb Szent Anna-tava a tusnádi hegyek fölött, hegyektől körülvéve, melynek semmi kifolyása nincsen. Ugyanehhez közel közönséges kövek építkezésre és faragásra alkalmasak”. A névadásról két elmélet is felmerült. Az egyik, hogy a tavat Szent Annáról a torjai és a tusnádi, csiklázárfalvi középkori kénbányászok nevezték el, akik védőszentjüknek tekintették Mária édesanyját. Másik elmélet szerint a tó a Szent Anna nevet a jezsuiták sugallatára kapta. Szilatsek Ferenc jezsuita szerzetes *Dacica siculica* című, 1731-ben Kolozsváron nyomtatott könyvében ezt olvashatjuk: „ugyanezen helyhez közel magasodik a Szent Anna-hegye, melynek tetejét nagyjából tó foglalja el, szélességére-hosszúságára nézve három óra kerületű, oly mély, hogy minden eddigi kémlélődőknek igyekezeteiket kijátszotta. [...] Hozzájárul, hogy bizonyos időkben magosabbra feldagad, mint a tenger, noha semmi folyók bele nem vegyülnek; időnként bőséggel megáradva, az alatta fekvő szántóföldekre kiömlik,